

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Michala Zlatoše *Americká filosofie s důrazem na problematiku času; temporální aspekty v díle Peirce, Jamese a Whiteheada*

Doc. PhDr. Ladislav Benyovszky, CSc.

Disertační práce pana Zlatoše je podle mého názoru jednoznačně *výborná*. Nejen že předestírá podtitulem slibované dílčí problematiky – pojetí času Peirce, Jamese a Whiteheada, díky promyšlené konstituci poskytuje čtenáři v úvodních partiích též velmi poučený a nikoli plochý přehled o základní povaze pragmatismu všeobecně. Mám k ní proto jen několik komentářů a návrhů, na které autor může, ale i nemusí, při obhajobě reagovat, protože reakce na ně tematický obor práce překračují.

-Ve výkladu Peirce, který je pochopitelně výchozí a nejširší, mám například za produktivní ve výkladu prvosti, druhosti a třetnosti (srov. zvl. ss. 77 – 86) uvážit, že a jak se tu řeší syntéza, kterou známe z Hegelovy WdL terminologicky jako syntézu *Etwas – Andere* s výsledkem *Grenze*. To by umožnilo vidět, že kontinuita, obecnost, nekonečnost, šíření, růst – tedy třetnost – je ještě řešení fenomenologicky (faneroskopicky) velmi vágní a pro celkové pojetí „proudu“ proto nedostačující.

- Podobně k výkladu Jamesova pojetí času, zvl. pojetí *pozornosti* (s. 133 a násl.), mám za produktivní promyslet práci s pozorností Herderovu ve slavném Pojednání o původu řeči a disertaci by možná prospělo i explicitní přesné závěrečné srovnání identit a diferencí ve vypracování časových syntéz a v pojetí jejich společného kořene, totiž proudu, u Peirce a Jamese.

- Za nejsilnější část disertace považuji výklad Whiteheada, který je interpretačně velmi přesný a poskytuje čtenáři velmi dobrou představu. Nicméně i zde bych přivítal jistá „rozšíření“:

- předně by bylo velmi produktivní ještě přesněji vhlédnout do motivu temporální realizace s ohledem na difference v přesnosti a plasticity pojetí „pohyblivosti obrazu věčnosti“ v *Timaiu* a u Whiteheada, příp. srovnat s také (podobně jako Whitehead sám !) na dobové fyzice založeným pojetím Leibnizovým.

- Více bych zdůraznil také to, že Whitehead ve vázanosti na *moderní fyziku*¹, dosahuje toho, čeho v této věci jinak až Heidegger, že entita, resp. (usebírání)události je bytností času a událost a nikoli až jí rozhodnuté a konstituované trvání (*duratio*), ať už je pojato absolutně (*tempus verum et mathematicum* Newtonův), jako čistá forma názoru (Kant), je bytností času. To je velmi silný a moderní motiv, jehož pojednání by bylo skvělým obsahem pro 5. oddíl, který je pro svou všeobecnost v návaznosti na skvělý výklad Whiteheada spíše vágní.

- Je mou povinností upozornit také na množství gramatických nedopatření, které by bylo třeba opravit, nicméně to nemám za věcně důležité a rozhodně *práci k obhájení doporučuji*.

20. VIII. 2024 Trojany 33

-

---

¹ Nezapomeňme, že jde o spolutvůrce prosté teorie typů. Dokonce váhám jeho především moderní vědou určené pojetí procesuality vnímat jako pragmatismus.